

วารสารนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT LAW JOURNAL

ชื่อเรื่อง: ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสภายใต้กฎหมายครอบครัวของประเทศไทยกับหลักกฎหมายของคณะกรรมการกฎหมายครอบครัวยุโรป

ชื่อผู้แต่ง: วิมพัทธ์ ราชประดิษฐ์

การอ้างอิงที่แนะนำ: วิมพัทธ์ ราชประดิษฐ์, 'ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสภายใต้กฎหมายครอบครัวของประเทศไทยกับหลักกฎหมายของคณะกรรมการกฎหมายครอบครัวยุโรป' (2567) 53(2) วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 549.

ผู้สนับสนุนหลัก

SAIJO DENKI

Tax and Legal Counsellors

Seri Manop & Doyle

SATYAPON
& PARTNERS
THAILAND Intellectual Property Law Firm

Baker
McKenzie.

ผู้สนับสนุนร่วม

WEERAWONG C&P
WEERAWONG, CHINNAVAT & PARTNERS LTD.

DEJ-UDOM & ASSOCIATES
Attorneys-at-Law

โครงการวารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง

เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 02 613 2109 อีเมล tu.lawjournal@tu.ac.th

ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสภายใต้
กฎหมายครอบครัวของประเทศไทยกับหลักกฎหมาย
ของคณะกรรมการการกฎหมายครอบครัวยุโรป*
Property Relations between Spouses under Family
Law of Thailand and Legal Principle of the
Commission on European Family Law

วิมพัทธ์ ราชประดิษฐ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Wimpat Rajpradit

Assistant Professor, Faculty of Law, Chulalongkorn University

วันที่รับบทความ 23 ธันวาคม 2566; วันแก้ไขบทความ 21 มีนาคม 2567; วันที่รับบทความ 18 เมษายน 2567

บทคัดย่อ

โดยทั่วไป ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสย่อมเป็นไปตามระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสภายใต้กฎหมายครอบครัว แต่คู่สมรสอาจทำสัญญาเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างกันได้ ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสจึงมีป้อเกิดจากกฎหมายและสัญญา กฎหมายครอบครัวแต่ละประเทศได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องโดยค่านึงถึงระบบกฎหมายและปัจจัยอื่น ๆ

* บทความนี้เป็นการเผยแพร่ส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ที่เกี่ยวข้องซึ่งส่งผลให้เกิดความแตกต่างของหลักเกณฑ์ดังกล่าว คณะกรรมการกฎหมายครอบครัวยุโรป จึงจัดทำหลักกฎหมายครอบครัวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสเพื่อแสดงให้เห็นถึง จุดร่วมกันและแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส เมื่อพิจารณาจากกระบวนการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย บรรพ 5 จะพบว่าระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสของประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากหลายประเทศในยุโรป หลักกฎหมายครอบครัวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสของคณะกรรมการ กฎหมายครอบครัวยุโรป (the Commission on European Family Law) จึงเป็นหลักกฎหมายที่มีความเหมาะสมเพื่อเปรียบเทียบและใช้เป็นแนวทางในการกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่าง คู่สมรสของประเทศไทยในอนาคต

คำสำคัญ : ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส ระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส สัญญาสำหรับ กำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส คณะกรรมการกฎหมายครอบครัวยุโรป

Abstract

In general, property relations between spouses follow a default matrimonial regime under family law but spouses may sign an agreement to determine their property relations. Consequently, the sources of property relations between spouses are law and contract. Family law in each country has established relevant rules for property relations between spouses, considering the legal system and other relevant factors that result in different rules in each country. The European Family Law Commission has therefore developed the Family Law Principles on Property relations between spouses to demonstrate common ground and an appropriate approach for determining property relations between spouses. Considering the drafting process of Thailand's Civil and Commercial Code, matrimonial regime of Thailand has been influenced by many European countries. The family law principles regarding property relations between spouses of the Commission on European Family Law are therefore an appropriate legal basis for comparison and guideline in determining property relations between spouses in Thailand in the future.

Keywords: property relations between spouses, matrimonial regime, marital property agreement, Commission on European Family Law

1. ความหลากหลายและความซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส : มุมเหตุในการจัดทำหลักกฎหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสของคณะกรรมการกฎหมายครอบครัวยุโรป (The Commission on European Family Law: CEFL)

“ครอบครัว” เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างจากกลุ่มบุคคลอื่นเนื่องจากประกอบไปด้วยความรัก ความห่วงใย ความเอื้ออาทรที่ซับซ้อน¹ และยังมีเป้าประสงค์ที่จะใช้ชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัว ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงสถานะของบุคคลจากคนโสดกลายเป็นคู่สมรส นอกจากนี้ ครอบครัวยังมีลักษณะที่เป็นสถาบันทางสังคม² เนื่องจากเป็นสถาบันที่บ่มเพาะบุตรซึ่งจะเป็นอนาคตของชาติ ในอนาคต กฎหมายครอบครัวจึงต้องกำหนดความสัมพันธ์เฉพาะสำหรับคู่สมรสซึ่งอาจแบ่งออกเป็นสามส่วนสำคัญอันได้แก่ ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส และความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา และบุตร³ โดยทั่วไป ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ตามกฎหมายครอบครัวมีลักษณะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สมรสจึงไม่อาจใช้อิสระทางแพ่งของตนเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่กฎหมายครอบครัวกำหนดได้ อย่างไรก็ตาม กฎหมายครอบครัวก็กำหนดข้อยกเว้นบางประการสำหรับคู่สมรสในการใช้อิสระในทางแพ่งเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกันได้โดยเฉพาะ ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมสำหรับคู่สมรสแต่ละคู่⁴ ด้วยเหตุนี้ โดยทั่วไป ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสมีบ่อเกิดจากกฎหมายครอบครัว แต่คู่สมรสอาจกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างกันได้โดยอาศัยการทำสัญญาระหว่างกัน บ่อเกิดของความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสจึงอาจแบ่งออกเป็นสองประเภทอันได้แก่ ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสตามกฎหมาย หรือระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสทั่วไป

¹ Barbara A Atwood, ‘MARITAL CONTRACTS AND THE MEANING OF MARRIAGE’ (2012) 1 ARIZONA LAW REVIEW 11, 16-17.

² C González Beilfuss, ‘Agreements in European Family Law – The Findings, Theoretical Assessments and Proposals of the Commission on European Family Law (CEFL)’ (2022) 2 DE GRUYTER 159, 160.

³ Laurence D Houlgate, *Philosophy, Law and the Family* (Springer 2017) 4.

⁴ Giovanni Liberati Bucciatti, ‘Private Autonomy and Family Public Policy in Italy’ (2022) 3 Bialystok Legal Studies 227, 227.

(Default Matrimonial Regimes)⁵ และความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสตามสัญญา (Marital Agreement)⁶

ในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสตามกฎหมาย หรือระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสทั่วไปอาจแบ่งออกเป็นห้าประเภทอันได้แก่ ระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบสินบริคณห์ทั่วไป (Universal Community of Property Regime) ระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบสินบริคณห์เฉพาะทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้น (Community of Acquisitions Regime) ระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบแบ่งปันผลประโยชน์ (Deferred Community of Property Regime or Participation of Acquisitions Regime) ระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบแยกทรัพย์สินภายใต้อำนาจศาล (Separation of Property Regime with Distribution by the Courts) และระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบแยกทรัพย์สินอย่างเด็ดขาด (Separation of Property Regime)⁷ ประเภทของระบบทรัพย์สินดังกล่าวเรียงลำดับจากระบบทรัพย์สินที่ให้ความสำคัญกับความเป็นหนึ่งเดียวกันของครอบครัวอย่างเข้มข้น ระบบทรัพย์สินที่ให้ความสำคัญกับความเป็นกลางระหว่างความเป็นหนึ่งเดียวกันของครอบครัวกับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกบุคคล และระบบทรัพย์สินที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกบุคคลอย่างเข้มข้น ด้วยเหตุนี้ระบบทรัพย์สินแต่ละประเภทจึงมีลักษณะที่แตกต่างกันตั้งแต่การกำหนดวิธีการจำแนกประเภทของทรัพย์สิน ลักษณะการจัดการทรัพย์สินแต่ละประเภท ตลอดจนการกำหนดภาระหนี้สินของคู่สมรส

ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสตามสัญญาตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักอิสระทางแพ่งของคู่สมรสกับการคุ้มครองทรัพย์สินของคู่สมรสตามที่กฎหมายครอบครัวกำหนด⁸ ในการกำหนดหลักเกณฑ์ในประเด็นนี้ จึงต้องคำนึงถึงระดับของอิสระทางแพ่งของคู่สมรสในการกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างกัน เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ที่ปรากฏในกฎหมายครอบครัวประเทศต่าง ๆ แล้วจะพบว่าความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสลักษณะดังกล่าวมีความยึดโยงกับระบบกฎหมายอย่างมี

⁵ Jens M Scherpe, 'Introduction' In Jens M Scherpe (ed) *Marital Agreements and Private Autonomy in Comparative Perspective* (Hart Publishing 2012) 1.

⁶ Frederik Swennen, 'Private Ordering in Family Law: A Global Perspective' In Frederik Swennen (ed.), *Contractualisation of Family Law - Global Perspectives* (Springer 2015) 9.

⁷ Union Internationale du Notariat Latin, 'World Map of Matrimonial Property Regimes' (2005) 1-2 Notarius International 141-142 <<https://www.yumpu.com/fr/document/read/34709677/1-2-2005-uinl-notarius-international>> สืบค้นเมื่อ 18 ตุลาคม 2566.

⁸ DALLING SAMUEL JED, 'Regulating Prenuptial Agreements: Balancing Autonomy and Protection' (Thesis Master LL.M. Durham University 2013) 13.

นัยยะสำคัญ⁹ กล่าวคือ ในระบบประมวลกฎหมาย คู่สมรสมีอิสระในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงระบบทรัพย์สินทั่วไป หรือเลือกระบบทรัพย์สินทางเลือกมาใช้บังคับกับคู่ของตนได้ ในขณะที่ระบบกฎหมายจารีตประเพณี คู่สมรสอาจมีอิสระในการกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินภายหลังการหย่าได้¹⁰ ด้วยเหตุนี้ หลักเกณฑ์ตามระบบทรัพย์สินตามสัญญาของแต่ละประเทศจึงมีความแตกต่างตามระบบกฎหมายที่บังคับใช้ในประเทศนั้น¹¹

ด้วยความหลากหลายและซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสเป็นพื้นฐาน ประกอบกับความแตกต่างของระบบกฎหมาย สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคมในแต่ละรัฐสมาชิกของสหภาพยุโรป คณะกรรมาธิการกฎหมายครอบครัวยุโรปเล็งเห็นถึงประเด็นปัญหาดังกล่าวแล้วจึงได้จัดทำหลักกฎหมายครอบครัวของคณะกรรมาธิการกฎหมายครอบครัวยุโรปใน ค.ศ. 2013 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นแก่นกลางของกฎหมายครอบครัวในยุโรป และมุ่งใจให้ประเทศต่าง ๆ ได้นำมาใช้เป็นต้นแบบในการปรับปรุงกฎหมายครอบครัวภายในประเทศของตน¹² คณะกรรมาธิการกฎหมายครอบครัวยุโรปถูกจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 2001 ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายครอบครัวทั้งในและนอกสหภาพยุโรป¹³ อีกทั้งยังเป็นองค์กรที่มีได้อยู่ภายใต้อาณัติของรัฐหรือองค์กรอื่น¹⁴ ในการจัดทำหลักการของกฎหมายครอบครัวนี้ คณะกรรมการบริหารได้จัดทำแบบสอบถามและร่างหลักกฎหมายครอบครัวยุโรปโดยพิจารณาจากการเปรียบเทียบกฎหมายครอบครัวของประเทศต่าง ๆ พร้อมกับใช้วิธีการ “Black Letter Rule” ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติการบังคับใช้กฎหมายครอบครัวในแต่ละประเทศ¹⁵ ทั้งนี้ คณะกรรมาธิการกฎหมายครอบครัวยุโรปได้นำจุดเชื่อมโยงร่วมกันของหลักกฎหมายครอบครัวของทุกประเทศมาจัดทำเป็นหลักกฎหมายแต่ในกรณีที่ไม่มีอาจหาจุดเชื่อมโยงดังกล่าวได้ คณะกรรมาธิการกฎหมายครอบครัวยุโรปก็จะพิจารณาข้อเสนอที่เหมาะสมสำหรับประเด็นดังกล่าวหรือให้เป็นรายละเอียดตามกฎหมายภายใน

⁹ Anne Sanders, ‘PRIVATE AUTONOMY AND MARITAL PROPERTY AGREEMENTS’ (2010) 3 *The International and Comparative Law Quarterly* 571, 574.

¹⁰ Katharina Boele-Woelki, ‘GENERAL RIGHTS AND DUTIES IN THE CEFL PRINCIPLES ON PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES’ In Katharina Boele-Woelki, Nina Dethloff and Werner Gephart (ed.), *FAMILY LAW AND CULTURE IN EUROPE*, (Intersentia 2014) 11.

¹¹ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว* (พิมพ์ครั้งที่ 9, วิทยุชน 2560) 193.

¹² Pablo Quinza Redondo, ‘Spanish Matrimonial Property Regimes and CEFL Principles Regarding Property Relations between Spouses’ (2010) 2 *European Journal of Law Reform* 329, 329-330.

¹³ C González Beilfuss (เชิงอรรถ 2) 161.

¹⁴ Katharina Boele-Woelki (เชิงอรรถ 10) 3.

¹⁵ C González Beilfuss (เชิงอรรถ 2) 161-162.

ของแต่ละประเทศ¹⁶ ด้วยความน่าเชื่อถือของคณะกรรมการกฎหมายครอบครัวยุโรป และวิธีการรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำหลักกฎหมายครอบครัวดังกล่าว ในการพิจารณากฎหมายครอบครัวของประเทศไทยซึ่งได้รับอิทธิพลจากกฎหมายครอบครัวของสหภาพยุโรปค่อนข้างสูง จึงควรศึกษาหลักกฎหมายดังกล่าวเพื่อเปรียบเทียบและปรับปรุงต่อไป อนึ่ง เมื่อพิจารณาประเด็นเจาะลึกลงไป ในส่วนของความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแล้วจะพบว่า คณะกรรมการกฎหมายครอบครัวยุโรปได้วางหลักกฎหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส (“หลักการ CEFL”) ซึ่งแบ่งออกเป็นสามส่วนอันได้แก่ หลักทั่วไปว่าด้วยสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส สัญญาสำหรับกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส และระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบทั่วไป

2. หลักทั่วไปว่าด้วยสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส

ตามหลักการ CEFL หลักทั่วไปว่าด้วยสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสเป็นกรอบสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส¹⁷ โดยที่แบ่งออกเป็น 8 ประการอันได้แก่ หลักความเสมอภาคของคู่สมรส (Equality of the Spouses) อำนาจในการจัดการทรัพย์สินของคู่สมรส (Legal Capacity of the Spouses) หน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว (Contribution to the Needs of the Family) การคุ้มครองบ้านที่ครอบครัวใช้อยู่อาศัยและทรัพย์สินที่ใช้ร่วมกันในครอบครัว (Protection of the Family Home and Household goods) การคุ้มครองบ้านเช่าที่ครอบครัวใช้อยู่อาศัย (Protection of the Leased Family Home) หลักการตั้งตัวแทน (Representation) หน้าที่ในการแจ้ง (Duty to Inform) เสรีภาพในการทำสัญญาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางทรัพย์สิน (Freedom to Enter into Marital Property Agreements)¹⁸ กฎหมายครอบครัวของประเทศในยุโรปที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายมักมีการกำหนดบททั่วไปเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของคู่สมรสไว้ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการ CEFL ดังปรากฏในกฎหมายครอบครัวของประเทศฝรั่งเศส ประเทศเบลเยียม และประเทศสเปน¹⁹ อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและ

¹⁶ Pablo Quinza Redondo (เชิงอรรถ 12) 330.

¹⁷ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:1.

¹⁸ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:2-4:9.

¹⁹ Pablo Quinza Redondo (เชิงอรรถ 12) 331.

พาณิชย์ของประเทศไทยมิได้กำหนดหลักทั่วไปไว้จึงจำเป็นต้องพิจารณารายละเอียดเป็นรายบทบัญญัติ เมื่อนำหลักการข้างต้นมาพิจารณาประกอบกับความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยแล้วอาจแบ่งหลักการออกเป็นสามกลุ่มอันได้แก่ หลักการที่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยทั้งหมด (2.1) หลักการที่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยบางส่วน (2.2) และหลักการที่ยังไม่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (2.3)

2.1 หลักการที่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยทั้งหมด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยในปัจจุบันมีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสอย่างเสมอภาคกัน และให้อำนาจในการจัดการทรัพย์สินแก่คู่สมรสอย่างเต็มที่ ประกอบกับมีการกำหนดหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูระหว่างคู่สมรสและการอุปการะเลี้ยงดูบุตรไว้ ด้วยเหตุนี้ สิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสเกี่ยวกับทรัพย์สินตามกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยจึงมีความสอดคล้องกับหลักการ CEFL ในสองส่วนอันได้แก่ ความเสมอภาคระหว่างคู่สมรสและอำนาจในการจัดการทรัพย์สิน (2.1.1) และหน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว (2.1.2)

2.1.1 ความเสมอภาคระหว่างคู่สมรสและอำนาจในการจัดการทรัพย์สิน

ตามหลักการ CEFL คู่สมรสพึงมีสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับทรัพย์สินอย่างเสมอภาคกัน²⁰ และในการจัดการทรัพย์สินต่าง ๆ คู่สมรสพึงมีอำนาจอย่างเต็มที่ในการตัดสินใจทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินทั้งระหว่างคู่สมรสด้วยกันเองและบุคคลภายนอก²¹ หลักความเสมอภาคของคู่สมรสนี้มีขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมในสิทธิในทรัพย์สินของภริยาในอดีต โดยที่อาจแบ่งออกเป็นสามส่วนสำคัญอันได้แก่ ความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมในทรัพย์สิน ความเสมอภาคในการคุ้มครองทรัพย์สินจากการทำธุรกรรมของคู่สมรสอีกฝ่าย และความเสมอภาคระหว่างคู่สมรสที่มีหน้าที่ดูแลบ้านกับคู่สมรสที่ทำงานหาเลี้ยงครอบครัว²² ในส่วนของกฎหมายครอบครัวของประเทศไทย ในอดีต

²⁰ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:2.

²¹ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:3.

²² Katharina Boele-Woelki (เชิงอรรถ 10) 7.

ตามพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย พุทธศักราช 2477 สิบบริคณห์อันประกอบไปด้วยสินเดิม และสินสมรส²³ สิบบริคณห์จึงจัดเป็นทรัพย์สินส่วนใหญ่ของคู่สมรส ในขณะนั้น ประเทศไทยยังใช้ระบบชายเป็นใหญ่ จึงให้อำนาจแก่สามีในการจัดการสินบริคณห์มากกว่าภริยาอย่างมีนัยยะสำคัญ²⁴ อันเป็นการแสดงออกถึงความไม่เสมอภาคในกฎหมายครอบครัว อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้รับการแก้ไขปรับปรุงใน พ.ศ. 2519²⁵ และพ.ศ. 2533²⁶ จนสามารถขจัดปัญหาความไม่เสมอภาคในการจัดการทรัพย์สินได้แล้ว ดังนั้น เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยในปัจจุบัน จะพบว่าความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสอยู่บนฐานของความเสมอภาคประกอบกับคู่สมรสทั้งสองฝ่ายต่างมีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินอย่างเต็มที่ จึงมีลักษณะสอดคล้องกับข้อ 4:2 และ 4:3 ของหลักการ CEFL

2.1.2 หน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว

ตามหลักการ CEFL คู่สมรสพึงมีหน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว อันประกอบไปด้วยสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของครอบครัว สิ่งจำเป็นส่วนตัวของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย และสิ่งจำเป็นสำหรับอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาของบุตร ในกรณีที่คู่สมรสไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าว คู่สมรสอีกฝ่ายอาจร้องขอต่อเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจในการเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูได้²⁷ ภายใต้กฎหมายครอบครัวของประเทศไทย คู่สมรสมีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน²⁸ หากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่อุปการะเลี้ยงดู คู่สมรสอีกฝ่ายอาจขออนุญาตศาลสั่งให้ตนเป็นผู้จัดการสินสมรสแต่ผู้เดียวหรือสั่งให้แยกสินสมรสได้²⁹ และในกรณีที่อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเดือดร้อนเกินควร

²³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช 2477 มาตรา 1462 วรรคแรก.

²⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช 2477 มาตรา 1468 และมาตรา 1469.

²⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2519 มาตรา 1476.

²⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2533 มาตรา 1476.

²⁷ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:4.

²⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461 วรรคสอง.

²⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1484 วรรคแรก (2) และวรรคสอง.

คู่สมรสฝ่ายที่ได้รับความเดือดร้อนอาจฟ้องหย่าได้³⁰ ในส่วนความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร บิดามารดามีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาบุตรตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์³¹ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยยังได้ให้หน้าที่ทำขึ้นเพื่อจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว อุปการะเลี้ยงดู และการศึกษาของบุตรเป็นนี้ร่วมระหว่างคู่สมรส แม้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำลงแต่ฝ่ายเดียว³² เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยแล้วจะพบว่า แม้กฎหมายครอบครัวของประเทศไทยมิได้กำหนดหน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัวไว้โดยตรง แต่หน้าที่ดังกล่าวพึงเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูระหว่างคู่สมรส และการอุปการะเลี้ยงดูบุตร ประกอบกับมีการกำหนดผลของการไม่ปฏิบัติหน้าที่ของคู่สมรสไว้ จึงอาจกล่าวได้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับข้อ 4:4 ของหลักการ CEFL

2.2 หลักการที่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยบางส่วน

จากการพิจารณาหลักการ CEFL ประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยในปัจจุบัน จะพบว่า หลักการ CEFL ที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียด ซึ่งประกอบไปด้วยการคุ้มครองบ้านที่ครอบครัวใช้อยู่อาศัย และทรัพย์สินที่เข้าร่วมกันในครอบครัว (2.2.1) และการคุ้มครองบ้านเช่าของครอบครัว (2.2.2) หลักการตั้งตัวแทน (2.2.3) และเสรีภาพในการทำสัญญาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส (2.2.4)

2.2.1 การคุ้มครองบ้านของครอบครัว และทรัพย์สินที่เข้าร่วมกันในครอบครัว

หลักการ CEFL ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองบ้านที่ครอบครัวใช้อยู่อาศัย และทรัพย์สินที่เข้าร่วมกันในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นกรรมสิทธิ์ของคู่สมรสฝ่ายใด เนื่องจากบ้านและทรัพย์สินที่เข้าร่วมกันในครอบครัวเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด³³ หลักการ CEFL จึงกำหนดให้นิติกรรมที่ทำให้ทรัพย์สินเหล่านี้ต้องระงับลงไป จำเป็นต้อง

³⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (6).

³¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1564 วรรคแรก.

³² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1490.

³³ Katharina Boele-Woelki (เชิงอรรถ 10) 9.

ได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายเสมอ เว้นแต่คู่สมรสอีกฝ่ายได้ให้สัตยาบันในภายหลัง อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่คู่สมรสไม่ให้ความยินยอมหรือไม่สามารถให้ความยินยอมได้ ก็อาจร้องขอต่อศาลได้ ทั้งนี้ การฝ่าฝืนการคุ้มครองดังกล่าว ย่อมอาจถูกเพิกถอนโดยศาลได้³⁴ ในขณะที่กฎหมายครอบครัวของประเทศไทยให้ความคุ้มครองเป็นการทั่วไปกับสินสมรสเท่านั้น³⁵ ดังนั้น บ้านที่ครอบครัวใช้อาศัยร่วมกันหรือทรัพย์สินที่ใช้ร่วมกันในครอบครัวย่อมได้รับความคุ้มครองเฉพาะกรณีที่เป็นสินสมรสเท่านั้น หากทรัพย์สินเหล่านี้เป็นสินส่วนตัว คู่สมรสผู้เป็นเจ้าของย่อมมีอำนาจในการจัดการอย่างเต็มที่โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง³⁶ ประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่ากฎหมายครอบครัวของประเทศไทยให้ความสำคัญกับความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์มากกว่าประโยชน์ของทรัพย์สินที่มีต่อครอบครัว ดังนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยจึงมีความสอดคล้องกับข้อ 4:5 ของหลักการ CEFL เพียงบางส่วนเท่านั้น

2.2.2 การคุ้มครองบ้านเช่าที่ครอบครัวใช้อาศัย

นอกจากการคุ้มครองบ้านที่ครอบครัวใช้อาศัยโดยไม่ต้องพิจารณาว่าคู่สมรสฝ่ายใดเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์แล้ว หลักการ CEFL ยังให้การคุ้มครองไปถึงบ้านเช่าที่ครอบครัวใช้อาศัยซึ่งปรากฏในกฎหมายครอบครัวของประเทศในยุโรปส่วนใหญ่³⁷ ภายใต้หลักการนี้ ในกรณีที่มีการเช่าบ้านเพื่อให้ครอบครัวใช้อาศัยร่วมกัน คู่สมรสย่อมเป็นผู้เช่าร่วมกัน แม้จะเป็นการทำสัญญาเช่าของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น ในการแก้ไขและยกเลิกสัญญาเช่าได้ จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้ ในกรณีที่ผู้ให้เช่าประสงค์จะยกเลิกสัญญาเช่า ก็ต้องบอกกล่าวแก่คู่สมรสทั้งสองฝ่าย³⁸ ในส่วนของประเทศไทย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมิได้กำหนดการคุ้มครองบ้านเช่าที่ครอบครัวใช้อาศัยเป็นการเฉพาะ จึงต้องพิจารณาตามหลักทั่วไป หากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเช่าบ้านมาเพื่ออยู่ร่วมกันในระหว่างสมรส สิทธิในการเช่านั้นย่อมตกเป็นสินสมรส คู่สมรสย่อมมีสิทธิในการจัดการสิทธิในการเช่าดังกล่าวได้ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง³⁹ และหนี้ในการจ่ายค่าเช่าบ้านย่อมเป็นหนี้ร่วมระหว่างคู่สมรสในฐานะเป็นหนี้

³⁴ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:5.

³⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1476 วรรคแรก.

³⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1473.

³⁷ Katharina Boele-Woelki (เชิงอรรถ 10) 10.

³⁸ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:6.

³⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12772/2555.

เกี่ยวกับการจัดการบ้านเรือนและจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว⁴⁰ อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมิได้กำหนดหน้าที่แก่ผู้ให้เข้าในการบอกกล่าวการเลิกสัญญาเช่าแก่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายแต่อย่างใด ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายครอบครัวของประเทศไทยมิได้ให้ความสำคัญคุ้มครองบ้านเช่าที่ครอบครัวใช้อาศัยอย่างบริบูรณ์ตามที่ปรากฏตามข้อ 4:6 ของหลักการ CEFL

2.2.3 หลักการตั้งตัวแทน

ตามหลักการ CEFL คู่สมรสพึงมีอำนาจในการตั้งคู่สมรสอีกฝ่ายเป็นตัวแทนในการดำเนินการต่าง ๆ แทนตัวเอง ส่วนในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่อยู่ในวิสัยที่สามารถแสดงเจตนาของตนเองได้ เจ้าหน้าที่ผู้มีความอำนาจอาจมีคำสั่งให้คู่สมรสอีกฝ่ายดำเนินการได้ด้วยตนเองสำหรับนิติกรรมที่ต้องได้รับความยินยอม หรือเป็นตัวแทนสำหรับนิติกรรมอยู่ภายใต้อำนาจของคู่สมรสฝ่ายใดที่ไม่อยู่ในวิสัยที่สามารถแสดงเจตนาของตนเองได้⁴¹ ในส่วนของประเทศไทย โดยทั่วไป คู่สมรสอาจตั้งคู่สมรสอีกฝ่ายเป็นตัวแทนในการดำเนินการต่าง ๆ ได้ตามหลักทั่วไปของกฎหมายว่าด้วยตัวแทน ส่วนในกรณีที่เป็นนิติกรรมที่ต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสและคู่สมรสไม่อยู่ในสภาพที่อาจให้ความยินยอมได้ คู่สมรสอีกฝ่ายอาจร้องขอต่อศาลให้สั่งอนุญาตแทนได้⁴² แต่ไม่ปรากฏว่าคู่สมรสอาจร้องขอต่อศาลให้ตนทำนิติกรรมที่อยู่ภายใต้อำนาจของคู่สมรสฝ่ายใดที่ไม่อยู่ในวิสัยที่สามารถแสดงเจตนาของตนเองได้ เว้นแต่เป็นกรณีที่คู่สมรสตกเป็นคนวิกลจริตอันเป็นเหตุในการร้องขอให้เป็นคนไร้ความสามารถต่อไป⁴³ ดังนั้น หลักการตั้งคู่สมรสเป็นตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยจึงมีความสอดคล้องกับข้อ 4:7 ของหลักการ CEFL ค่อนข้างมากแต่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ก็ตาม

2.2.4 เสรีภาพในการทำสัญญาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางทรัพย์สิน

ตามหลักการ CEFL คู่สมรสพึงมีเสรีภาพในการทำสัญญาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินตั้งแต่ก่อนสมรสและในระหว่างสมรส⁴⁴ ในประเด็นดังกล่าว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยในปัจจุบันได้ให้เสรีภาพแก่คู่สมรสในการทำสัญญาเพื่อกำหนด

⁴⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1490 (1).

⁴¹ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:7.

⁴² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1478.

⁴³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 28 ประกอบมาตรา 1468.

⁴⁴ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:9.

ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างกันไว้ในสามลักษณะอันได้แก่ สัญญาก่อนสมรส สัญญาระหว่างสมรส และสัญญาหย่า ในส่วนของสัญญาก่อนสมรสต้องจัดทำขึ้นพร้อมกับการจดทะเบียนสมรสโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างสมรส ในขณะที่สัญญาระหว่างสมรสเป็นสัญญาระหว่างคู่สมรสเกี่ยวกับทรัพย์สินของคู่สมรสที่ทำขึ้นระหว่างการสมรส โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองคู่สมรสที่ทำสัญญาเนื่องจากตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความเสียหายหรือเหตุอื่นใดอันทำให้ตนต้องเสียประโยชน์⁴⁵ นอกจากนี้ คู่สมรสยังอาจตกลงความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินภายหลังการหย่าได้ภายใต้สัญญาหย่า⁴⁶ เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าสัญญาก่อนสมรสและสัญญาระหว่างสมรสของประเทศไทยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ในขณะที่สัญญาก่อนสมรสและสัญญาระหว่างสมรสของประเทศในยุโรปที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายต่างมีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงระบบทรัพย์สินตามกฎหมายหรือเลือกระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสทางเลือก⁴⁷ ดังนั้น เสรีภาพในการทำสัญญาเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินของคู่สมรสตามกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยยังคงมีช่องว่างที่แสดงให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องกับข้อ 4:9 ของหลักการ CEFL อย่างแนบสนิท

2.3 หลักการที่ยังไม่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย

การทำสัญญาเกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสกับบุคคลภายนอกย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิและหน้าที่ของบุคคลภายนอกเหล่านั้น หลักการ CEFL จึงกำหนดให้คู่สมรสมีหน้าที่ในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินและนิติกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องต่อบุคคลภายนอก⁴⁸ เมื่อพิจารณากฎหมายครอบครัวของประเทศไทยแล้ว จะพบว่ากฎหมายมิได้กำหนดหน้าที่ดังกล่าวไว้ แต่การพิจารณาผลทางกฎหมายจากการสัญญาต่าง ๆ ให้ขึ้นอยู่กับความสุจริตและการเสียค่าตอบแทนของบุคคลภายนอกเป็นสำคัญ⁴⁹ จึงสรุปได้ว่าข้อ 4:8 ของหลักการ CEFL นั้นเป็นหลักการที่ยังไม่ปรากฏในกฎหมายครอบครัวของประเทศไทย

⁴⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3714/2548.

⁴⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7860/2559.

⁴⁷ Pablo Quinza Redondo (เชิงอรรถ 12) 333.

⁴⁸ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:9.

⁴⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1480.

3. สัญญาสำหรับกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส (Marital Property Agreement)

ตามหลักการ CEFL สัญญาสำหรับกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสต้องอยู่ภายใต้กรอบสำคัญสองประการอันได้แก่ คู่สมรสพึงมีเสรีภาพในการเลือกระบบทรัพย์สินตั้งแต่ก่อนจดทะเบียนสมรส และคู่สมรสพึงมีสิทธิในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงระบบทรัพย์สินในระหว่างการจดทะเบียนสมรส⁵⁰ ในการทำสัญญาเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างกัน จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยทั้งหมด 5 ประการอันได้แก่ แบบของสัญญา หน้าที่ในการแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน การได้รับคำแนะนำและความเข้าใจในสัญญา ผลของสัญญาต่อบุคคลภายนอก และการแทรกแซงสัญญาโดยอาศัยเหตุความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง (Exceptional Hardship) เมื่อนำหลักการดังกล่าวมาพิจารณาประกอบกับหลักกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยแล้ว อาจแยกหลักการดังกล่าวออกเป็นสองกลุ่มอันได้แก่ หลักการที่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยบางส่วน (3.1) และหลักการที่ยังไม่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (3.2)

3.1 หลักการที่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยบางส่วน

เมื่อพิจารณาหลักการ CEFL ในส่วนสัญญาสำหรับกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแล้ว จะพบว่ามีการกำหนดแบบของสัญญาก่อนสมรสไว้เป็นการเฉพาะ หน้าที่นายทะเบียนในการพิจารณาความยินยอมในการสมรส ผลผูกพันของสัญญาต่อบุคคลภายนอก และอำนาจของศาลในการแทรกแซงสัญญาก่อนสมรส จึงแสดงให้เห็นว่ากฎหมายครอบครัวของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับหลักการ CEFL ในส่วนสัญญาสำหรับกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส บางส่วนในประเด็นเกี่ยวกับแบบของสัญญาสำหรับการกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส (3.1.1) การได้รับคำแนะนำและความเข้าใจในสัญญา (3.1.2) และผลผูกพันของสัญญาต่อบุคคลภายนอก (3.1.3)

⁵⁰ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:10.

3.1.1 แบบของสัญญาสำหรับการกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส

ตามหลักการ CEFL สัญญาดังกล่าวต้องมีการทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่⁵¹ ซึ่งเป็นหลักการทั่วไปที่ปรากฏในกฎหมายภายในของประเทศในยุโรป ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความแน่นอนชัดเจนของความสัมพันธ์ดังกล่าว ในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้กำหนดแบบสำหรับสัญญาก่อนสมรสไว้โดยจะต้องจัดแจ้งในทะเบียนสมรส หรือทำเป็นหนังสือแนบท้ายทะเบียนสมรส⁵² ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการ CEFL แต่กลับมิได้มีการกำหนดแบบสำหรับสัญญาระหว่างสมรสไว้เนื่องจากสัญญาระหว่างสมรสของไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองคู่สมรสที่ทำสัญญาเนื่องจากตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความเสียหายหรือเหตุอื่นใดอันทำให้ตนต้องเสียประโยชน์⁵³ การทำสัญญาระหว่างสมรสจึงมักมีลักษณะเป็นสัญญาทั่วไป ดังตัวอย่างเช่น สัญญาให้โดยเสนาหา⁵⁴ สัญญาจำกัดหรือสละสิทธิในทรัพย์สิน⁵⁵ เป็นต้น การบังคับให้คู่สมรสต้องปฏิบัติตามแบบหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาเหล่านั้น⁵⁶ ดังนั้น แบบของสัญญาสำหรับกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสของไทยจึงมีความสอดคล้องกับหลักการ CEFL เฉพาะกรณีของสัญญาก่อนสมรสเท่านั้น

3.1.2 การได้รับคำแนะนำและความเข้าใจในสัญญา

ตามหลักการ CEFL นายทะเบียนพึงมีหน้าที่ในการให้คำแนะนำแก่คู่สมรสเกี่ยวกับผลของสัญญาโดยแยกคู่สมรสออกจากกัน พร้อมทั้งต้องตรวจสอบให้มั่นใจว่าคู่สมรสเข้าใจสัญญาและทำสัญญาด้วยความยินยอม⁵⁷ ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนหลักการนี้ อาจมีการเรียกค่าเสียหายได้⁵⁸ ในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมิได้กำหนดหน้าที่ดังกล่าวไว้ในระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส แต่ปรากฏหน้าที่ใกล้เคียงกันอยู่ในเงื่อนไขของการสมรสที่กำหนดให้คู่สมรสต้องแสดงให้นายทะเบียนเห็นถึงความยินยอมในการสมรสและนายทะเบียนมีหน้าที่บันทึกความยินยอมนั้นไว้⁵⁹

⁵¹ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:11.

⁵² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1466.

⁵³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3714/2548.

⁵⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3714/2548 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 818/2546 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 337/2530.

⁵⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 319/2530 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4358/2531.

⁵⁶ ไพโรจน์ กัมพูสิริ (เชิงอรรถ 11) 238.

⁵⁷ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:13.

⁵⁸ C González Beilfuss (เชิงอรรถ 2) 169.

⁵⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1458.

เมื่อสัญญาก่อนสมรสจำเป็นต้องจดทะเบียนสมรสหรือทำเป็นหนังสือแนบท้ายทะเบียนสมรส การพิจารณาถึงความยินยอมของคู่สมรสจึงครอบคลุมถึงสัญญาก่อนสมรสในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของทะเบียนสมรสด้วย อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ในการให้คำแนะนำเกี่ยวกับผลของสัญญาก่อนสมรสประกอบกับนายทะเบียนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำสัญญาระหว่างสมรสในประเทศไทย จึงแสดงให้เห็นว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับหลักการ CEFL เพียงบางส่วนเท่านั้น

3.1.3 ผลผูกพันของสัญญาต่อบุคคลภายนอก

ตามหลักการ CEFL บุคคลภายนอกพึงได้รับผลของสัญญาที่คู่สมรสทำขึ้นก็ต่อเมื่อสัญญาดังกล่าวมีการประกาศอย่างเป็นทางการ หรือบุคคลภายนอกทราบถึงสัญญาดังกล่าว⁶⁰ หลักการข้อนี้ปรากฏตามกฎหมายครอบครัวของประเทศส่วนใหญ่ในยุโรป แต่ลักษณะของการประกาศอย่างเป็นทางการนั้นยังคงมีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ⁶¹ เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย จะพบว่าสัญญาก่อนสมรส⁶² และสัญญาระหว่างสมรส⁶³ ย่อมไม่กระทบถึงบุคคลภายนอกผู้สุจริต กล่าวคือ บุคคลภายนอกที่ทราบถึงสัญญาก่อนสมรสหรือสัญญาระหว่างสมรส ย่อมผูกพันตามสัญญาดังกล่าว⁶⁴ กฎหมายครอบครัวของประเทศไทยไทยจึงยังขาดบทบัญญัติในกรณีที่มีการประกาศสัญญาอย่างเป็นทางการอันส่งผลผูกพันไปยังบุคคลภายนอกดังปรากฏตามหลักการ CEFL

3.2 หลักการที่ยังไม่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย

เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยแล้ว จะพบว่าหลักการ CEFL ในส่วนของสัญญาสำหรับกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสที่ยังไม่ปรากฏในกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยนั้นมีทั้งหมด 2 ประการอันได้แก่ หน้าที่ในการแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน (3.2.1) และการแทรกแซงสัญญาโดยอาศัยเหตุความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง (Exceptional Hardship) (3.2.2)

⁶⁰ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:14.

⁶¹ C González Beilfuss (เชิงอรรถ 2) 169.

⁶² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1468.

⁶³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1469.

⁶⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1082/2504.

3.2.1 หน้าที่ในการแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

ตามหลักการ CEFL คู่สมรสพึงมีหน้าที่ในการแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินระหว่างกัน ก่อนทำสัญญาสำหรับการกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส⁶⁵ คำแนะนำในส่วนนี้มีรากฐานจากระบบกฎหมายจารีตประเพณี⁶⁶ และมีได้ปรากฏในกฎหมายครอบครัวของประเทศในระบบประมวลกฎหมาย⁶⁷ หลักการนี้จึงเป็นข้อแนะนำเพื่อพัฒนาการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของคู่สมรส⁶⁸ ในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมิได้กำหนดหน้าที่ดังกล่าวไว้ จึงควรพิจารณาว่าการกำหนดหน้าที่ดังกล่าวมีความเหมาะสมเพียงใดต่อกฎหมายครอบครัวของประเทศไทย ในแง่ดี ทรัพย์สินและหนี้สินเป็นปัจจัยสำคัญในการใช้ชีวิตร่วมกันในฐานะคู่สมรส การกำหนดหน้าที่ในลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นข้อมูลสำคัญให้แก่คู่สมรสว่าควรจดทะเบียนสมรสด้วยหรือไม่ หรือควรมีการทำสัญญาเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างกันหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาเกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างกันในอนาคต ในแง่ลบ หน้าที่ดังกล่าวมิได้ปรากฏในกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ประกอบกับการจดทะเบียนสมรสมีพื้นฐานสำคัญมาจากความรักและความห่วงใยกัน การทำสัญญาเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างกัน ย่อมลดคุณค่าของความรู้สึกดังกล่าว⁶⁹ การกำหนดหน้าที่ดังกล่าวยิ่งทำให้ความรู้สึกดังกล่าวถูกลดคุณค่าลงอย่างทวีคูณ

3.2.2 การแทรกแซงสัญญาโดยอาศัยเหตุความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง (Exceptional Hardship)

ตามหลักการ CEFL ในกรณีที่สัญญาที่กำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสมีความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่งต่อคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ศาลอาจเพิกถอนหรือแก้ไขสัญญาได้⁷⁰ โดยทั่วไปในระบบประมวลกฎหมาย ศาลไม่พึงมีอำนาจในการแทรกแซงสัญญาระหว่างคู่สมรสเนื่องจากเป็นการบั่นทอนหลักอิสระทางแพ่ง การตีความคำว่า “ความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง” ต้องเป็นไปอย่างจำกัด เมื่อหลักการนี้มีได้ให้คำจำกัดความดังกล่าวไว้ ก็ต้องตีความภายใต้กฎหมายครอบครัวในแต่ละ

⁶⁵ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:12.

⁶⁶ DALLING SAMUEL JED (เชิงอรรถ 8) 52.

⁶⁷ Pablo Quinzá (เชิงอรรถ 12) 333.

⁶⁸ C González Beilfuss (เชิงอรรถ 2) 169.

⁶⁹ DALLING SAMUEL JED (เชิงอรรถ 8) 55.

⁷⁰ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:15.

ประเทศ⁷¹ ทั้งนี้ หลักการนี้ไม่ปรากฏในกฎหมายครอบครัวของประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย เนื่องจากสัญญาที่กำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสมีลักษณะผูกพันคู่สมรสอย่างสมบูรณ์⁷² ในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมิได้ให้อำนาจศาลในการแทรกแซงผลผูกพันของสัญญาก่อนสมรสไว้ ดังนั้น แม้สัญญาก่อนสมรสที่มีความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่งต่อคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ศาลย่อมไม่มีอำนาจในการเพิกถอนหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงสัญญาก่อนสมรสเหล่านั้นได้ อย่างไรก็ตาม ศาลมีอำนาจแก้ไขและเพิกถอนสัญญาก่อนสมรสเพื่อให้มีผลไปในอนาคตได้ เนื่องจากในกรณีที่คู่สมรสต้องการเพิกถอนหรือแก้ไขสัญญาก่อนสมรส คู่สมรสต้องขออนุญาตจากศาลก่อนเสมอ⁷³ บทบัญญัตินี้มีใช้การให้อำนาจศาลในการแทรกแซงผลผูกพันของสัญญาดังปรากฏตามหลักการ CEFL ดังนั้น กฎหมายครอบครัวของประเทศไทยจึงไม่สอดคล้องกับประเด็นดังกล่าว

4. ระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบทั่วไป

ระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบทั่วไป หรือระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสตามกฎหมายเป็นระบบทรัพย์สินที่ใช้บังคับกับคู่สมรสที่มีได้ทำสัญญาก่อนสมรสเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างกันไว้ หลักการ CEFL ได้แนะนำระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบทั่วไปไว้ทั้งหมด 2 ประเภทอันได้แก่ ระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบสินบริคณฑ์เฉพาะทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้น และระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบแบ่งปันผลประโยชน์ สำหรับประเทศไทยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้บังคับใช้ระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบสินบริคณฑ์เฉพาะทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นเป็นระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบทั่วไป โดยมีได้มีการกำหนดระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสทางเลือกไว้แต่อย่างใด ดังนั้น ในการเปรียบเทียบกับหลักการ CEFL จึงพิจารณาเฉพาะหลักการของระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบสินบริคณฑ์เฉพาะทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้น ซึ่งแบ่งออกเป็นสี่ส่วนสำคัญอันได้แก่ การจำแนกประเภททรัพย์สิน (4.1) การจัดการทรัพย์สิน (4.2) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับหนี้สิน (4.3) และความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสภายหลังสิ้นสุดระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบสินบริคณฑ์เฉพาะทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้น (4.4)

⁷¹ C González Beilfuss (เชิงอรรถ 2) 170.

⁷² Pablo Quinzá (เชิงอรรถ 12) 333.

⁷³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1467.

4.1 การจำแนกประเภททรัพย์สิน

ในระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบสินบริคณฑ์เฉพาะทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นตามหลักการ CEFL ทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสพึงแบ่งออกเป็นสองประเภทอันได้แก่ สินสมรสและสินส่วนตัว⁷⁴ โดยทั่วไป ทรัพย์สินและดอกผลของทรัพย์สินที่ได้มาก่อนการจดทะเบียนสมรสย่อมเป็นสินส่วนตัวของคู่สมรสแต่ละฝ่าย⁷⁵ ในขณะที่ทรัพย์สินและดอกผลของทรัพย์สินที่คู่สมรสได้มาในระหว่างสมรส ย่อมตกเป็นสินสมรสไม่ว่าจะได้มาร่วมกันหรือได้มาแต่ฝ่ายเดียว⁷⁶ อย่างไรก็ตาม ทรัพย์สินบางประเภทที่ได้มาในระหว่างสมรสอาจเป็นสินส่วนตัวได้ในกรณีที่มีลักษณะเป็นของส่วนตัวโดยแท้ หรือเป็นทรัพย์สินที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ⁷⁷ นอกจากนี้ ยังมีทรัพย์สินที่มีหลักเกณฑ์เฉพาะในการจำแนกประเภทของทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสดังนี้

(1) ทรัพย์สินที่ได้มาจากการให้โดยเสนหาและการรับมรดก โดยทั่วไป ทรัพย์สินที่มีที่มาเช่นนี้ ย่อมเป็นสินส่วนตัว⁷⁸ แต่ในกรณีที่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายเป็นผู้รับการให้หรือผู้รับมรดก หรือคู่สมรสฝ่ายเดียวเป็นผู้รับการให้หรือผู้รับมรดกที่มีเงื่อนไขให้ตกเป็นสินสมรส ทรัพย์สินดังกล่าวย่อมตกเป็นสินสมรส⁷⁹

(2) ทรัพย์สินที่เป็นของแทนสินส่วนตัว หรือได้มาจากการนำสินส่วนตัวไปลงทุน โดยทั่วไป ทรัพย์สินเหล่านี้ย่อมเป็นสินส่วนตัว⁸⁰ แต่หากการได้มาซึ่งทรัพย์สินเหล่านี้เป็นการนำสินสมรสเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย จำเป็นต้องพิจารณามูลค่าของสินสมรสและสินส่วนตัวด้วย ในกรณีที่มูลค่าของสินส่วนตัวมากกว่าสินสมรส ทรัพย์สินที่ได้มายังคงเป็นสินส่วนตัวอยู่⁸¹ ในทางกลับกัน ในกรณีที่มูลค่าของสินสมรส

⁷⁴ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:34 (1).

⁷⁵ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:36 (a).

⁷⁶ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:35 (1)-(2).

⁷⁷ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:36 (d)-(e).

⁷⁸ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:36 (b).

⁷⁹ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:35 (2)(c).

⁸⁰ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:36 (c).

⁸¹ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:37 (1) and 4:38 (1).

เท่ากับหรือมากกว่าสินส่วนตัว ทรัพย์สินที่ได้มาย่อมเป็นสินสมรส⁸² ทั้งนี้ คู่สมรสพึงจ่ายค่าชดเชยตามสัดส่วนให้คู่สมรสอีกฝ่ายด้วย⁸³

ในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบสินบริคณห์เฉพาะทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นมีหลักเกณฑ์การจำแนกทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสใกล้เคียงกับหลักการ CEFL แต่ก็ปรากฏข้อแตกต่างที่พึงได้รับการพิจารณาดังต่อไปนี้

(1) ของหมั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยกำหนดให้ “ของหมั้น” เป็นสินส่วนตัวไว้เป็นการเฉพาะด้วย⁸⁴ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในสถานะของของหมั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก่อนการแก้ไขใน พ.ศ. 2533⁸⁵ การกำหนดในลักษณะดังกล่าวจึงมีความเฉพาะตัวของกฎหมายครอบครัวไทยซึ่งไม่ปรากฏในหลักการ CEFL เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า หลังจากการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใน พ.ศ. 2533 ซึ่งให้หญิงคู่หมั้นมีสิทธิในของหมั้นตั้งแต่วเวลาหมั้น⁸⁶ ของหมั้นย่อมเป็นทรัพย์สินที่ภริยาได้มาก่อนการจดทะเบียนสมรสอยู่แล้ว การกำหนดให้ของหมั้นเป็นสินส่วนตัวไว้เป็นการเฉพาะย่อมเป็นการบัญญัติกฎหมายไว้โดยไม่จำเป็น จึงอาจพิจารณายกเลิกบทบัญญัติเฉพาะดังกล่าว

(2) ทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างสมรสแต่มีลักษณะเป็นของส่วนตัวโดยแท้ ทรัพย์สินลักษณะดังกล่าวจะเป็นสินส่วนตัวได้จำเป็นมีเงื่อนไขที่ “ตามควรแก่ฐานะ” ด้วย⁸⁷ จึงต้องพิจารณาฐานะและรายได้ของคู่สมรสเปรียบเทียบกับมูลค่าของของส่วนตัวนั้น⁸⁸ เงื่อนไขดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยจากหลักการ CEFL ที่มีได้คำนึงถึงมูลค่าของทรัพย์สินดังกล่าวแต่อย่างใด จึงอาจต้องพิจารณาถึงความจำเป็นในการกำหนดเงื่อนไขที่มากกว่าหลักการ CEFL

(3) ทรัพย์สินที่เป็นของแทนสินส่วนตัวและสินสมรส หรือได้มาจากการนำสินส่วนตัวและสินสมรสไปลงทุน ในการพิจารณาทรัพย์สินที่มีที่มาในลักษณะดังกล่าว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁸² PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:37 (2) and 4:38 (2).

⁸³ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:37 (3) and 4:38 (3).

⁸⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1471 (4).

⁸⁵ ประสพสุข บุญเดช, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย ครอบครัว* (พิมพ์ครั้งที่ 18, สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา 2553) 217.

⁸⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1437 วรรคสอง.

⁸⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1471 (2).

⁸⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 812/2533.

ของประเทศไทยกำหนดหลักเกณฑ์เฉพาะกรณีที่เป็นของแทนสินส่วนตัวอย่างเดียว⁸⁹ แต่มิได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เฉพาะสำหรับกรณีที่มีการนำสินสมรสเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น หากทรัพย์สินดังกล่าวได้มาจากการรวมกันระหว่างสินสมรสกับสินส่วนตัว ทรัพย์สินที่ได้มาย่อมตกเป็นสินสมรส⁹⁰ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อคู่สมรสเนื่องจากมิได้คำนึงถึงสัดส่วนของทรัพย์สินที่ได้มาประกอบกับไม่มีการกำหนดให้จ่ายค่าชดเชยแต่อย่างใด จึงเป็นประเด็นที่ควรพิจารณาต่อไปว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยควรกำหนดหลักเกณฑ์เฉพาะขึ้นสำหรับกรณีดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร

4.2 การจัดการทรัพย์สิน

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักการ CEFL กับกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยแล้ว จะพบว่าในภาพรวม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับหลักการ CEFL แต่กลับพบความแตกต่างในรายละเอียดบางส่วน โดยที่อาจแบ่งออกเป็นสองส่วนอันได้แก่ การจัดการสินส่วนตัว (4.2.1) และการจัดการสินสมรส (4.2.2)

4.2.1 การจัดการสินส่วนตัว

ตามหลักการ CEFL คู่สมรสย่อมมีอำนาจในการจัดการสินส่วนตัวของตนเองได้อย่างมีอิสระ แต่ต้องอยู่ภายใต้ต้องหลักการคุ้มครองบ้านเช่าที่ครอบครัวใช้อาศัยตามข้อ 4.6 ของหลักการ CEFL และหลักการตั้งตัวแทนตามข้อ 4.7 ของหลักการ CEFL⁹¹ เมื่อพิจารณาหลักการจัดการทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยแล้ว จะพบว่าคู่สมรสมีอำนาจเด็ดขาดในการจัดการสินส่วนตัวของตนเอง⁹² กฎหมายครอบครัวของประเทศไทยจึงมีความสอดคล้องกับหลักการ CEFL ในประเด็นดังกล่าวในภาพรวม แต่ยังมีมีความแตกต่างในส่วนของการคุ้มครองบ้านเช่าที่ครอบครัวใช้อาศัย และการตั้งตัวแทนของคู่สมรส⁹³

4.2.2 การจัดการสินสมรส

หลักการ CEFL ได้แบ่งการจัดการสินสมรสออกเป็นสองส่วนอันได้แก่ ภาพรวมของการจัดการสินสมรส และการเปลี่ยนแปลงอำนาจการจัดการสินสมรส ในส่วนแรก ภาพรวมของ

⁸⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1472.

⁹⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1596/2554.

⁹¹ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:47.

⁹² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1473.

⁹³ ดูหัวข้อที่ 2.2.2 - 2.2.3.

การจัดการสินสมรส คู่สมรสย่อมมีอำนาจในการจัดการสินสมรสได้แต่ฝ่ายเดียว เว้นแต่เป็นนิติกรรมที่มีความสำคัญซึ่งจำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่าย ทั้งนี้ ในกรณีที่คู่สมรสอีกฝ่ายไม่ยอมให้ความยินยอมในการทำนิติกรรมที่มีความสำคัญแล้ว คู่สมรสอาจร้องขอศาลเพื่อทำนิติกรรมเกี่ยวกับสินสมรสนั้นได้แต่ฝ่ายเดียว⁹⁴ ในส่วนของนิติกรรมที่ต้องขอความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง จำเป็นต้องเป็นไปตามหลักพื้นฐานในข้อ 4:4 ถึง 4:8 ของหลักการ CEFL และคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของคู่สมรสทั้งสองฝ่าย โดยที่หลักการ CEFL ได้กำหนดนิติกรรมที่ต้องขอความยินยอมไว้สามลักษณะอันได้แก่ การได้มา การจำหน่าย และการก่อภาระผูกพันต่าง ๆ การให้กู้ยืมเงินที่สำคัญ การทำสัญญาหลักประกันที่สำคัญ และการให้โดยเสนหาที่สำคัญ⁹⁵ นอกจากนี้ ในกรณีที่คู่สมรสได้ทำนิติกรรมที่มีความสำคัญไปโดยลำพัง คู่สมรสอีกฝ่ายอาจขอให้เพิกถอนนิติกรรมดังกล่าวได้โดยการร้องขอต่อศาล⁹⁶

เมื่อพิจารณาภาพรวมของการจัดการสินสมรสตามหลักการ CEFL ประกอบกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยแล้วจะพบว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย โดยทั่วไป คู่สมรสมีสิทธิเท่าเทียมในการจัดการสินสมรส⁹⁷ โดยที่ต่างมีอำนาจในการจัดการสินสมรสได้โดยลำพัง⁹⁸ เว้นแต่เป็นนิติกรรมที่มีความสำคัญซึ่งต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่าย ในเบื้องต้น การจัดการสินสมรสตามกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับหลักการ CEFL อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมีความแตกต่างจากหลักการ CEFL ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) นิติกรรมที่สำคัญเกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยกำหนดไว้เฉพาะนิติกรรมที่เป็นการจำหน่ายสังหาริมทรัพย์อันได้แก่ ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนอง หรือโอนสิทธิจำนอง⁹⁹ แต่หลักการ CEFL ได้กำหนดไปถึงการได้มาซึ่งสังหาริมทรัพย์ด้วย เนื่องด้วยสังหาริมทรัพย์ส่วนใหญ่มีราคาสูง การได้มาซึ่งสังหาริมทรัพย์

⁹⁴ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:44.

⁹⁵ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:45.

⁹⁶ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:46.

⁹⁷ ไพโรจน์ กัมพูสิริ (เชิงอรรถ 11) 213.

⁹⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1476.

⁹⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1476 วรรคแรก (1).

ไม่ว่าด้วยวิธีใด ๆ ย่อมกระทบกองทรัพย์สินของคู่สมรสไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการจำหน่ายอสังหาริมทรัพย์ การเพิ่มเติมนิติกรรมที่สำคัญเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ให้ครอบคลุมถึงกรณีดังกล่าวย่อมเป็นประเด็นที่น่าพิจารณาอย่างยิ่ง

(2) การให้กู้ยืมเงิน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยกำหนดให้ การให้กู้ยืมเงินทุกกรณีต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง¹⁰⁰ โดยมีได้จำกัดเฉพาะการให้ กู้ยืมเงินที่สำคัญดังเช่นปรากฏตามหลักการ CEFL คู่สมรสตามกฎหมายไทยจึงต้องขอความยินยอมจาก คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งในการให้กู้ยืมเงินทุกครั้งไม่ว่าจะมีมูลค่าเท่าใด การกำหนดในลักษณะดังกล่าว เป็นการคุ้มครองกองทรัพย์สินของคู่สมรสมากจนเกินควร จึงควรกำหนดมูลค่าของการให้กู้ยืมเงิน ที่ต้องขอความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อให้เกิดความได้สัดส่วนในการจำกัดสิทธิในทรัพย์สิน ของคู่สมรส

(3) การให้โดยเสนาหา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยกำหนดให้ การให้โดยเสนาหาจำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเว้นแต่เป็นการให้ที่พอควรแก่ ฐานะานุรูปของครอบครัวเพื่อการกุศล เพื่อการสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา¹⁰¹ ดังตัวอย่างเช่น การให้ที่ดินแก่บุตรที่มีราคาเพียงเล็กน้อยอย่างเสมอภาคกันเป็นการให้ที่พอสมควรแก่ฐานะานุรูปของ ครอบครัวหรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา¹⁰² การกำหนดหลักเกณฑ์ในลักษณะนี้มีสาเหตุเนื่องจากการให้ โดยเสนาหาเป็นการบั่นทอนกองทรัพย์สินของคู่สมรสโดยมิได้รับค่าตอบแทนแต่อย่างใด จึงจำเป็นต้อง คุ้มครองการนำสินสมรสไปให้โดยเสนาหาอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม การกำหนดในลักษณะดังกล่าว มีความแตกต่างจากหลักการ CEFL ที่กำหนดการให้ความยินยอมไว้เฉพาะการให้โดยเสนาหาที่สำคัญ เท่านั้น จึงต้องพิจารณาว่าการกำหนดข้อยกเว้นในการให้โดยเสนาหาที่ไม่ต้องได้รับความยินยอมจาก คู่สมรสอีกฝ่ายนั้นมีความเพียงพอในการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของคู่สมรสแต่ละฝ่ายแล้วหรือไม่ อย่างไร

(4) นิติกรรมที่สำคัญอื่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยยังได้ กำหนดนิติกรรมอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ในหลักการ CEFL ด้วยอันได้แก่ การให้เช่าอสังหาริมทรัพย์ เกินสามปี สัญญาประนีประนอมยอมความ และการมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย¹⁰³ การกำหนดในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยให้ความสำคัญกับ นิติกรรมทั้งสามเนื่องจากอาจกระทบต่อกองทรัพย์สินของคู่สมรสอย่างมีนัยสำคัญ

¹⁰⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1476 วรรคแรก (4).

¹⁰¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1476 วรรคแรก (5).

¹⁰² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10451/2558.

¹⁰³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1476 วรรคแรก (3) (6) และ (7).

ในการเปลี่ยนแปลงอำนาจการจัดการสินสมรส หลักการ CEFL ได้กำหนดให้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจร้องขอต่อศาลเพื่อจัดการสินสมรสแต่ผู้เดียวได้โดยจำเป็นต้องปรากฏเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันได้แก่ คู่สมรสอีกฝ่ายไม่สามารถแสดงเจตนาได้ คู่สมรสอีกฝ่ายจัดการสินสมรสผิดพลาดอย่างร้ายแรง คู่สมรสอีกฝ่ายไม่ปฏิบัติหน้าที่ในการแจ้งตามข้อ 4:8 ของหลักการ CEFL ในขณะที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้ให้อำนาจคู่สมรสในการร้องขอต่อศาลเพื่อตนเป็นผู้จัดการสินสมรสแต่ผู้เดียวได้โดยอาศัยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันได้แก่ จัดการสินสมรสเป็นที่เสียหายถึงขนาด ไม่อุปการะเลียงคู่อีกฝ่ายหนึ่ง มีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือทำหนี้เกินกึ่งหนึ่งของสินสมรส ขัดขวางการจัดการสินสมรสของอีกฝ่ายหนึ่งโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร มีพฤติการณ์ปรากฏว่าจะทำความเสียหายให้แก่สินสมรส เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับหลักการ CEFL ในส่วนเหตุจากการจัดการสินสมรสผิดพลาดอย่างร้ายแรง แต่เหตุอื่นยังปรากฏความแตกต่างดังต่อไปนี้

(1) เหตุจากการไม่สามารถแสดงเจตนาของคู่สมรสได้ตามหลักการ CEFL มีตัวอย่างเช่น คู่สมรสป่วยจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้ คู่สมรสอยู่ต่างประเทศเป็นเวลานานจนไม่สามารถแสดงเจตนาได้ คู่สมรสไปจากภูมิลำเนาและไม่มีใครทราบว่ายังมีชีวิตอยู่หรือไม่¹⁰⁴ ในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมิได้มีการกำหนดเหตุนี้ไว้เป็นการเฉพาะ แต่หากการที่ไม่สามารถแสดงเจตนาได้จะทำความเสียหายให้แก่สินสมรส คู่สมรสก็อาจร้องขอต่อศาลได้ ทั้งนี้ หากไม่ถึงขนาดที่จะทำความเสียหายให้แก่สินสมรส ก็อาจจำเป็นต้องอาศัยหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของคนไร้ความสามารถหรือบุคคลผู้ไม่อยู่

(2) เหตุจากการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ หลักการ CEFL กำหนดให้การไม่ปฏิบัติหน้าที่ในการแจ้งตามข้อ 4:8 เป็นเหตุในการเปลี่ยนแปลงอำนาจการจัดการสินสมรสประการหนึ่ง แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมิได้มีการกำหนดหน้าที่ในลักษณะดังกล่าวไว้ การไม่ปฏิบัติหน้าที่ในการแจ้งจึงไม่ปรากฏในกฎหมายครอบครัวของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยกำหนดให้การไม่อุปการะเลียงคู่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นเหตุในการเปลี่ยนแปลงอำนาจการจัดการสินสมรส

(3) เหตุอื่นที่เกี่ยวกับสินสมรส หลักการ CEFL ได้กำหนดไว้เฉพาะกรณีที่มีการจัดการสินสมรสผิดพลาดอย่างร้ายแรงเท่านั้น แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้กำหนดไปถึงเหตุอื่นอีกอันได้แก่ การมีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือทำหนี้เกินกึ่งหนึ่งของสินสมรส ขัดขวางการจัดการสินสมรสของอีกฝ่ายหนึ่งโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร และการมีพฤติการณ์ปรากฏว่า

¹⁰⁴ Frédérique Ferrand, 'The Community of Acquisitions Regime' In Katharina Boele-Woelki, Nina Dethloff and Werner Gephart (ed.), *FAMILY LAW AND CULTURE IN EUROPE* (Intersentia 2014) 46.

จะทำความหย่าให้แก่นสินสมรส เหตุที่เกี่ยวกับสินสมรสเพื่อเปลี่ยนแปลงอำนาจการจัดการสินสมรส ตามกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยจึงกว้างกว่าหลักการ CEFL

4.3 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับหนี้สิน

ในส่วนหลักเกณฑ์เกี่ยวกับหนี้สินของคู่สมรส ในเบื้องต้น จำเป็นต้องเริ่มพิจารณาจากประเภทของหนี้สินของคู่สมรส (4.3.1) เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะสำคัญของหนี้สินของคู่สมรสแต่ละประเภท เมื่อจำแนกประเภทของหนี้สินของคู่สมรสได้แล้ว ก็จำเป็นต้องพิจารณาต่อไปในส่วนของการนำทรัพย์สินไปชำระหนี้สินของคู่สมรส (4.3.2) ซึ่งมีผลกระทบต่อกองทรัพย์สินของคู่สมรสอย่างมีนัยสำคัญ

4.3.1 การจำแนกประเภทของหนี้สินของคู่สมรส

หลักการ CEFL ได้แยกหนี้สินของคู่สมรสออกเป็นสองประเภทอันได้แก่ หนี้ร่วมของคู่สมรส และหนี้ส่วนตัวของคู่สมรสแต่ละฝ่าย ในส่วนของหนี้ร่วมของคู่สมรส โดยทั่วไป ย่อมครอบคลุมถึงหนี้ที่คู่สมรสก่อขึ้นร่วมกัน¹⁰⁵ เนื่องจากคู่สมรสทั้งสองฝ่ายมีส่วนร่วมในการก่อให้เกิดขึ้นซึ่งสอดคล้องกับหลักกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยนั้น อย่างไรก็ตาม ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสถาบันครอบครัว จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดหนี้บางลักษณะเป็นหนี้ร่วมของคู่สมรสด้วย แม้จะก่อให้เกิดขึ้นโดยคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หนี้ร่วมของคู่สมรสในลักษณะดังกล่าวอาจเปรียบเทียบกับกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยได้ดังต่อไปนี้

(1) หนี้ที่ตอบสนองความต้องการของครอบครัวที่เหมาะสม และการอุปการะเลี้ยงดูบุตร¹⁰⁶ หนี้ลักษณะดังกล่าวอยู่บนหลักพื้นฐานในข้อ 4:4 ของหลักการ CEFL ซึ่งคู่สมรสต้องมีส่วนร่วมในการอุปการะครอบครัว แม้เป็นหนี้ที่เกิดขึ้นโดยคู่สมรสฝ่ายเดียวแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อครอบครัวโดยรวม จึงต้องมีลักษณะเป็นหนี้ร่วมของคู่สมรส¹⁰⁷ ในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ได้กำหนดให้หนี้ลักษณะนี้เป็นหนี้ร่วมของคู่สมรสเช่นเดียวกัน¹⁰⁸ ดังตัวอย่างเช่น หนี้กู้ยืมมาเพื่อเป็นค่าเล่าเรียนบุตรและค่าอุปโภคบริโภคในครัวเรือน¹⁰⁹ หนี้กู้ยืมเพื่อชำระค่าปลูกและตกแต่งบ้าน¹¹⁰ เป็นต้น

¹⁰⁵ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:40 (a).

¹⁰⁶ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:40 (b)-(c).

¹⁰⁷ Frédérique Ferrand (เชิงอรรถ 104) 46.

¹⁰⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1490 (1).

¹⁰⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6306/2551.

¹¹⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1697/2538.

(2) หน้าที่เกี่ยวข้องกับสินสมรส ซึ่งประกอบไปด้วยหน้าที่ก่อกำเนิดโดยคู่สมรสฝ่ายหนึ่งเพื่อใช้หรือจัดการสินสมรสหรือเพื่อประโยชน์ของสินสมรส หน้าที่เกี่ยวข้องกับรายได้ของคู่สมรส หน้าที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่ได้รับจากการให้โดยเสนหาและการรับมรดกที่เป็นสินสมรส¹¹¹ หน้าที่ลักษณะดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับสินสมรสซึ่งคู่สมรสทั้งสองฝ่ายต่างเป็นเจ้าของ เมื่อมีหนี้เกิดขึ้นกับทรัพย์สินดังกล่าว จึงต้องมีลักษณะเป็นหนี้ร่วมของคู่สมรส¹¹² ในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้กำหนดให้หนี้เกี่ยวกับสินสมรสและหนี้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันระหว่างคู่สมรสเป็นหนี้ร่วมของคู่สมรส¹¹³ โดยมีได้แยกออกเป็นประเภทย่อยเหมือนกับหลักการ CEFL แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าไม่ได้มีความแตกต่างกันในผลสุดท้าย จึงถือว่ากฎหมายครอบครัวของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับหลักการ CEFL ในส่วนนี้เช่นกัน

(3) หนี้อื่นที่ไม่อาจระบุว่าเป็นหนี้ส่วนตัว¹¹⁴ การกำหนดบทสันนิษฐานเกี่ยวกับหนี้ของคู่สมรสในลักษณะนี้สอดคล้องกับการกำหนดบทสันนิษฐานเกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสตามข้อ 4:39 ของหลักการ CEFL¹¹⁵ อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมิได้มีบทสันนิษฐานในลักษณะดังกล่าวซึ่งย่อมให้ผลการจำแนกประเภทหนี้สินของคู่สมรสมีความแตกต่างจากหลักการ CEFL จึงนับเป็นความแตกต่างประการสำคัญอีกประการหนึ่ง

(4) หน้าที่คู่สมรสอีกฝ่ายให้สัตยาบัน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยกำหนดให้หนี้ที่คู่สมรสก่อขึ้นเพื่อประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว แต่คู่สมรสอีกฝ่ายได้ให้สัตยาบันเป็นหนี้ร่วมของคู่สมรสเช่นเดียวกัน¹¹⁶ หนี้ลักษณะนี้มีความแตกต่างจากหนี้ที่คู่สมรสก่อขึ้นร่วมกัน เนื่องจากหนี้ในกรณีนี้ก่อขึ้นโดยคู่สมรสฝ่ายเดียว แต่คู่สมรสอีกฝ่ายได้ให้สัตยาบันในภายหลังแล้ว การกำหนดในลักษณะดังกล่าวไม่ปรากฏตามหลักการ CEFL จึงเป็นความแตกต่างระหว่างกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยกับหลักการ CEFL อีกประการหนึ่ง

¹¹¹ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:40 (d)-(f).

¹¹² Frédérique Ferrand (เชิงอรรถ 104) 47.

¹¹³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1490 (2)-(3).

¹¹⁴ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:40 (g).

¹¹⁵ Frédérique Ferrand (เชิงอรรถ 104) 47.

¹¹⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1490 (4).

ในขณะที่หนี้ส่วนตัวของคู่สมรส โดยทั่วไป ย่อมครอบคลุมหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนการสมรส¹¹⁷ เนื่องจากเป็นหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนการเริ่มต้นของระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส¹¹⁸ นอกจากนี้ หลักการ CEFL ยังได้กำหนดให้หนี้ที่เกิดขึ้นในระหว่างสมรสเป็นหนี้ส่วนตัวของคู่สมรสที่ก่อให้เกิดขึ้นด้วยอันได้แก่ หนี้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่ได้รับจากการให้โดยเสน่หา และการรับมรดกที่คู่สมรสฝ่ายหนึ่งได้รับในระหว่างการสมรส¹¹⁹ หนี้ที่เกี่ยวข้องกับสินส่วนตัว¹²⁰ หนี้เฉพาะตัวโดยสภาพ¹²¹ และหนี้ที่เกิดขึ้นจากนิติกรรมต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายแต่มิได้รับความยินยอม¹²² ในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยกลับมิได้กำหนดขอบเขตของหนี้ส่วนตัวของคู่สมรสไว้ หนี้ส่วนตัวของคู่สมรสตามกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยจึงครอบคลุมถึงหนี้อื่น ๆ ที่มีใช้หนี้ที่คู่สมรสก่อให้เกิดขึ้นร่วมกันและหนี้ตามมาตรา 1490 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ หนี้ส่วนตัวของคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย จึงมีขอบเขตกว้างกว่าหลักการ CEFL เนื่องจากหนี้ส่วนตัวของคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยย่อมครอบคลุมหนี้ส่วนตัวตามหลักการ CEFL ทั้งหมด และครอบคลุมไปถึงหนี้ที่ไม่อาจจะนับว่าเป็นหนี้ร่วมด้วยเนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยไม่มีบทสันนิษฐานเกี่ยวกับหนี้สินของคู่สมรสดังปรากฏตามหลักการ CEFL

4.3.2 การนำทรัพย์สินไปชำระหนี้สินของคู่สมรส

หลักการ CEFL ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการนำทรัพย์สินไปชำระหนี้สินของคู่สมรสแต่ละประเภทไว้ ในกรณีของหนี้ร่วมของคู่สมรส คู่สมรสย่อมต้องร่วมกันรับผิดชอบในหนี้ดังกล่าว จึงสามารถนำสินส่วนตัวและสินสมรสไปชำระหนี้ร่วมได้¹²³ ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่ปรากฏตาม

¹¹⁷ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:41 (a).

¹¹⁸ Frédérique Ferrand (เชิงอรรถ 104) 48.

¹¹⁹ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:41 (b).

¹²⁰ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:41 (c).

¹²¹ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:41 (d).

¹²² PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:41 (e).

¹²³ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:42.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย¹²⁴ อย่างไรก็ตาม ในกรณีของการชำระหนี้ส่วนตัวตามหลักการ CEFL จำเป็นต้องแยกหนี้ส่วนตัวออกเป็นสองประเภทอันได้แก่ หนี้ส่วนตัวทั่วไป และหนี้ส่วนตัวที่เกิดจากการกระทำละเมิดหรือความผิดทางอาญา ในส่วนของหนี้ส่วนตัวทั่วไป อาจชำระหนี้ด้วยสินส่วนตัวของคู่สมรสที่เป็นลูกหนี้ สินสมรสที่เป็นรายได้ของคู่สมรสที่เป็นลูกหนี้ และสินสมรสที่รวมอยู่กับสินส่วนตัว¹²⁵ เช่น เงินสินส่วนตัวที่ฝากไว้ในบัญชีร่วมของคู่สมรส¹²⁶ ทั้งนี้ มิได้กำหนดลำดับในการชำระหนี้ไว้ ในขณะที่การชำระหนี้ส่วนตัวที่เกิดจากการกระทำละเมิดหรือความผิดทางอาญา จำเป็นต้องชำระหนี้จากสินส่วนตัวหรือรายได้ของคู่สมรสที่เป็นลูกหนี้ก่อน หากไม่เพียงพอ จึงจะชำระด้วยสินสมรสได้ไม่เกินกึ่งหนึ่งของมูลค่าของสินสมรสทั้งหมด¹²⁷ เมื่อพิจารณาหลักการชำระหนี้ส่วนตัวแล้วจะพบความแตกต่างจากกฎหมายครอบครัวของประเทศไทยดังต่อไปนี้

(1) ประเภทย่อยของหนี้ส่วนตัว หลักการ CEFL แยกประเภทหนี้ส่วนตัวออกเป็นสองประเภทย่อยเพื่อกำหนดหลักการชำระหนี้ไว้เป็นการเฉพาะเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายจากการทำละเมิดหรือความผิดทางอาญา¹²⁸ แต่ไม่ปรากฏประเภทย่อยของหนี้ส่วนตัวในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย

(2) ลำดับในการชำระหนี้ หลักการ CEFL กำหนดลำดับการชำระหนี้เฉพาะกรณีหนี้ส่วนตัวที่เกิดจากการกระทำละเมิดหรือความผิดทางอาญา โดยมีได้กำหนดลำดับการชำระหนี้ส่วนตัวทั่วไปไว้ แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยกำหนดลำดับการชำระหนี้ไว้สำหรับหนี้ส่วนตัวทุกประเภท¹²⁹

(3) การชำระหนี้ส่วนตัวด้วยสินสมรส หลักการ CEFL กำหนดให้ชำระหนี้ส่วนตัวด้วยสินสมรสเฉพาะรายได้ของคู่สมรสที่เป็นลูกหนี้ และสินสมรสรวมกับสินส่วนตัวแล้วเท่านั้น ในขณะที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยกำหนดให้นำสินสมรสมาชำระหนี้ส่วนตัวได้หากชำระด้วยสินส่วนตัวแล้วไม่เพียงพอ

¹²⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1489.

¹²⁵ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:43 (1).

¹²⁶ Frédérique Ferrand (เชิงอรรถ 104) 50.

¹²⁷ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:43 (2).

¹²⁸ Frédérique Ferrand (เชิงอรรถ 104) 50.

¹²⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1488.

4.4 ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสภายหลังสิ้นสุดระบบทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสแบบสินบริคณห์เฉพาะทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้น

ระหว่างคู่สมรสแบบสินบริคณห์เฉพาะทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นจะสิ้นสุดลงเมื่อปรากฏเหตุต่าง ๆ อันได้แก่ การตายของคู่สมรส การเพิกถอนการสมรส การหย่าร้าง หรือการแยกกันอยู่ตามกฎหมาย การเปลี่ยนแปลงระบบทรัพย์สินโดยสัญญาระหว่างคู่สมรส และศาลมีคำสั่งให้แยกทรัพย์สิน¹³⁰ ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสอาจเป็นไปตามที่คู่สมรสตกลงกัน¹³¹ แต่ในกรณีที่ไม่มี การตกลงกัน ความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดซึ่งมี รายละเอียดดังนี้

(1) ในการแบ่งที่อยู่อาศัยของครอบครัว ทรัพย์สินที่ใช้ร่วมกันในครอบครัว และทรัพย์สิน ในการประกอบอาชีพร่วมกันของคู่สมรส ศาลอาจกำหนดให้เป็นของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยพิจารณา ถึงผลประโยชน์ของครอบครัวเป็นสำคัญประกอบกับการจ่ายค่าตอบแทนให้กับคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง¹³²

(2) การแบ่งสินสมรสต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในกรณีที่มีเหตุความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง (Exceptional Hardship) ศาลอาจเปลี่ยนแปลงสัดส่วนได้ตามความเหมาะสมและยังแก้ไขเปลี่ยนแปลง ข้อตกลงที่คู่สมรสทำกันขึ้นก็ได้¹³³

(3) ในการชำระหนี้ร่วมของอดีตคู่สมรส เจ้าหนี้อาจเรียกร้องจากสินสมรสที่เป็นส่วนของอดีต คู่สมรสที่เป็นลูกหนี้และสินส่วนตัวของอดีตคู่สมรสที่เป็นลูกหนี้ ทั้งนี้ อดีตคู่สมรสที่ชำระหนี้ร่วมไป อาจเรียกให้คู่สมรสอีกฝ่ายรับผิดชอบได้กึ่งหนึ่ง¹³⁴

เมื่อพิจารณากฎหมายครอบครัวของประเทศไทย จะพบว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของประเทศไทยมีหลักเกณฑ์ที่ใกล้เคียงกับหลักการ CEFL กล่าวคือ สินส่วนตัวย่อมตกเป็นของคู่สมรส ฝ่ายที่เป็นเจ้าของสินส่วนตัวเหล่านั้น ส่วนสินสมรสให้แบ่งแก่คู่สมรสในสัดส่วนที่เท่ากัน¹³⁵ และให้แบ่ง

¹³⁰ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:49.

¹³¹ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:55.

¹³² PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:56.

¹³³ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:57.

¹³⁴ PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PROPERTY RELATIONS BETWEEN SPOUSES, Principle 4:58.

¹³⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1534.

ความรับผิดชอบในหน้าที่ต้องรับผิดชอบด้วยกันตามส่วนเท่ากัน¹³⁶ อย่างไรก็ตาม ก็ปรากฏความแตกต่างในประเด็นเกี่ยวกับเหตุความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง (Exceptional Hardship) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมิได้ให้อำนาจศาลในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของทรัพย์สินหรือข้อตกลงเกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส แม้มีเหตุความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง (Exceptional Hardship) จึงเป็นความแตกต่างจากหลักการ CEFL

5. บทสรุป

กฎหมายครอบครัวของประเทศไทยในภาพรวมมีความสอดคล้องกับหลักการ CEFL เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังปรากฏความแตกต่างสำคัญที่พึงได้รับการพิจารณาสำหรับการพัฒนาโครงสร้างความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างคู่สมรสของประเทศไทยในอนาคตในหลายประการ ประการแรก การเพิ่มการคุ้มครองบ้านของครอบครัว และทรัพย์สินที่ใช้ร่วมกันในครอบครัวที่เป็นสินส่วนตัวของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเนื่องจากเป็นทรัพย์สินที่เป็นประโยชน์แก่ครอบครัวโดยรวม ประการที่สอง การเพิ่มหน้าที่ของนายทะเบียนในการแนะนำหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย สิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสเกี่ยวกับสัญญาก่อนสมรสเพื่อให้คู่สมรสได้ทราบถึงสิทธิของตนก่อนตัดสินใจจดทะเบียนสมรส ประการที่สาม การปรับปรุงวัตถุประสงค์เกี่ยวกับสัญญาระหว่างสมรสให้สอดคล้องกับประเทศในยุโรปที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเพื่อให้คู่สมรสสามารถใช้เสรีภาพในการทำสัญญาในระหว่างสมรสได้อย่างเต็มที่ ประการที่สี่ การปรับปรุงการจำแนกประเภททรัพย์สินที่มีส่วนมาจากทั้งสินส่วนตัวและสินสมรสโดยให้พิจารณาสัดส่วนของสินส่วนตัวและสินสมรสเป็นสำคัญเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมระหว่างคู่สมรส ประการที่ห้า การปรับปรุงนิติกรรมเกี่ยวกับสินสมรสที่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายโดยกำหนดให้ครอบคลุมเฉพาะนิติกรรมที่มีความสำคัญเท่านั้นเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำนิติกรรมมากขึ้น และประการสุดท้าย การปรับปรุงการชำระหนี้ส่วนตัวของคู่สมรสโดยจำกัดเฉพาะสินสมรสบางประเภทเท่านั้นที่อาจนำไปชำระหนี้ส่วนตัวของคู่สมรสเพื่อจำกัดความรับผิดชอบของคู่สมรสฝ่ายที่มีได้เกี่ยวข้องกับภาระหนี้สินนั้นขึ้น

¹³⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1535.